

Олександр Злотенко

Хмельницький національний університет, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ З ПОЗИЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Oleksandr Zlotenko

Khmelnytskyi National University, Ukraine

SPECIFICS OF THE INVESTMENT RESOURCES FORMATION AT THE INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE FROM THE PERSPECTIVE OF ECONOMIC SECURITY

The article analyses the category of "investment", in particular, the aspect of riskiness is defined. At the same time, the concept of investment activity and its impact on economic security are analysed. The dynamics of macroeconomic indicators in the context of the influence of volumes of attraction of investment funds on the development of the industrial sector and the economy as a whole are analysed. It was established that the main threat to the economic security of Ukraine's economy in the context of investment activity is insufficiency of provision of investment resources, which makes it impossible for a rapid upgrade of production in particular and enterprises of the industrial sector. At the same time, investments are mostly made by national investors, the share of foreign investment is relatively small, which makes the investment process in the country dependent on internal economic, political and social fluctuations, which is reflected in the deterioration of the country's investment climate.

Key words: investment, investment security, economic security, industry, capital investment.

Постановка проблеми. Інвестиційна складова займає важливе місце у забезпеченні економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Така тенденція прослідковується в сучасному стані економічного розвитку України

Мета статті. Статистична оцінка інвестиційної активності суб'єктів вітчизняної економіки та визначення основних джерел залучення капіталу.

Виклад основного матеріалу досліджень. На сьогоднішній день у більшості випадків поняття інвестицій трактується відповідно до Закону України Про інвестиційну діяльність як майнові та інтелектуальні цінності, вкладені в підприємницьку та іншу діяльність для створення прибутку, досягнення соціального та екологічного ефекту¹.

Під впливом змін у соціальній, економічній та політичних сферах відбувається постійна еволюція формулювання поняття інвестицій. Наприклад, на основі узагальнення та доповнення вище наведених формулювань запропоновано під інвестиціями розуміти майнові та немайнові цінності, вкладені в об'єкти економічної чи іншої діяльності для отримання економічного, соціального чи інтегрованого ефекту з урахуванням факторів власності, часу, ризику, ліквідності, розподілу отриманих результатів, формування умов суспільного розвитку.

Існують й інші сучасні інтерпретації поняття інвестицій, які враховують особливості їх реалізації та використання отриманих результатів. Найбільш відомі з існуючих визначень поняття інвестицій наведені в табл. 1.

¹ Закон України Про інвестиційну діяльність, 1999 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 47, 664.

Систематизація визначень поняття «інвестиції»

Автор	Визначення
Черваньов Д.М. Нейкова Л.І.	Відносини, пов'язані з довгостроковим авансуванням грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, в їхні основні та обігові фонди, а також у науково-технічний розвиток, якісне вдосконалення виробничої бази та освоєння випуску нових видів продукції від моменту авансування до реального відшкодування й отримання прибутку або соціального ефекту ¹
Бушовська Л.Б.	Процес перетворення однієї відтворювальної форми в іншу, тобто стан руху, потоку ²
Кузьмін Є.С.	Вкладення не лише у господарську діяльність, а й інші види діяльності, що мають на меті не тільки економічний результат, а й екологічні, соціальні та інші ефекти ³
Горбатюк Л.М.	Економічні ресурси, що спрямовуються на збільшення як реального капіталу суспільства, тобто на розширення чи модернізацію виробничого апарату, так і інвестиції в «людський капітал» ⁴
Катан Л.І., Хорішко К.С.	Грошові (чи еквівалентні їм) кошти (капітал), які потенціальний інвестор (власник фінансових засобів), планує вкласти в реальний проект, з метою покращення розвитку будь-якої сфери діяльності даного проекту (з урахуванням можливих ризиків), отримання прибутку (доходу) або за для досягнення соціального ефекту ⁵
Сириченко Н С	Вкладення власних, позичених, або залучених ресурсів у формі матеріальних, фінансових, інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, як на короткий, так і тривалий період, усередині країни й за її межами, індивідуальними або / і інституціональними інвесторами, і утворенням на цій основі державно-транснаціонального капіталу з метою отримання прибутку (доходу) і / або досягнення позитивно-соціального ефекту ⁶
Швець Ю.О., Бурдило О.В.	Вкладання капіталу для подальшого його приросту ⁷

Наведені вище визначення поняття «інвестиції» характеризують зазначене явище як процес, а саме вкладення цінностей, що носять різноманітний характер за для забезпечення діяльності у певній задалегідь обраній сфері з метою отримання конкретної вигоди.

Такий підхід до визначення поняття «інвестиції» не враховує ризик, що неминуче виникає у процесі перетворення зазначених вище цінностей у ресурс забезпечення діяльності, яка в майбутньому може привести до отримання вигоди. Таким чином, розглядаючи поняття

¹ Черваньов, Д.М, Нейкова, Л.І. (1999). *Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України*. Київ: Знання.

² Бушовська, Л.Б. (2017). Управління інвестиційною діяльністю як важливий складник економічної безпеки підприємства. *Економіка і суспільство*, 11, 170-176.

³ Кузьмін, Є.С. (2015). *Ефективність інвестицій підприємств молочної промисловості*: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ».

⁴ Горбатюк, Л.М. (2010). Інвестиції: економічна сутність і класифікація. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*, 2, 201-204.

⁵ Катан, Л.І. (2010). Оцінка інвестиційної привабливості підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*, 15, 22-24.

⁶ Сириченко, Н.С. (2015). Економічна сутність і класифікація інвестицій в умовах глобальних трансформацій. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Економіка*, 2 (1), 263-269.

⁷ Швець, Ю.О., Бурдило, О.В. (2017). Оцінка інвестиційного клімату в Україні: стан, проблеми та шляхи його поліпшення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 12 (2), 165-168.

«інвестиції» можна зазначити, що це є процес, який пов'язаний з певною мірою невизначеності, оскільки вигода, яка отримується від реалізації інвестицій, матиме місце у майбутньому.

У зв'язку з невизначеністю майбутнього виникає ризик. Характер впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на процес здійснення інвестицій унеможливує розрахунок абсолютно точного прогнозу результатів діяльності, ресурсами якої виступають цінності, що розглядаються в рамках поняття «інвестиції». Оскільки не може бути абсолютно точного прогнозу виникає певний рівень ризикованості, який слід враховувати, здійснюючи інвестиції.

Разом з тим слід зазначити, що ризик в контексті поняття «інвестиції» доцільно розділити на дві компоненти: ризик втрати початкових цінностей, які виступають ресурсами певної діяльності та ризик безпосередньо пов'язаний з освоєнням діяльності за рахунок використання зазначених цінностей, як ресурсу.

Враховуючи вищевикладене, поняття «інвестиції» доцільно розглядати з огляду на ризикованість цього процесу. Тобто тут слід усвідомлювати, що отримання вигоди в контексті поняття «інвестиції» виникає тільки тоді коли існує ризик.

Отже інвестиції це вкладення матеріальних та нематеріальних цінностей в об'єкти економічної, соціальної, екологічної та інших видів діяльності з урахуванням існування ризикованості в результаті чого досягається відповідна вигода.

Забезпечення ходу реалізації процесу можливе за рахунок здійснення певної діяльності. Оскільки в рамках категорії інвестицій розглядається саме процес, тут виникає поняття інвестиційної діяльності.

Інвестиційну діяльність здебільшого розглядають з точки зору розміщення інвестиційних ресурсів, і тут можна зробити висновок, що суб'єктом здійснення такої діяльності є інвестор тобто юридична чи фізична особа, яка здійснює певну послідовність заходів з метою ефективної реалізації власних ресурсів, суть якої полягає в отриманні прибутку.

На нашу думку поняття інвестиційної діяльності доцільно розглядати також в контексті процесу, який направлений саме на залучення додаткового фінансування тобто суб'єктом здійснення інвестиційної діяльності виступає юридична, або фізична особа, яка відчуває потребу у зовнішньому фінансуванні та залучає на задалегідь визначених умовах додаткові ресурси з метою забезпечення своєї діяльності.

Тобто тут йде мова про організовану діяльність, що здійснюється в реально існуючих на ринку умовах господарювання за допомогою практичних дій суб'єктів інвестиційної діяльності, функцій яких полягають у цілеспрямованому процесі знаходження необхідної кількості інвестиційних ресурсів, виборі відповідних об'єктів чи інструментів для їх вкладання чи залучення, розробці і впровадженні поетапної інвестиційної програми чи стратегії та забезпеченні ефективної її реалізації з метою отримання прибутку та/чи іншого позитивного ефекту¹.

Оскільки інвестиційний процес пов'язаний з певною мірою ризикованості, мінімізація ризику сприятиме забезпеченню економічній безпеці адже цим визначатиметься вірогідність якісного використання ресурсів і як наслідок збільшення обсягів виробництва і покращення добробуту економіки в цілому.

Ефективна інвестиційна діяльність є однією із дієвих складових економічної безпеки, оскільки дозволяє досягти рівня капітальних вкладень, які забезпечують відтворення, реструктуризацію та технічну модернізацію виробництва, запобігаючи моральному і фізичному зносу обладнання, зниження обсягів і конкурентоспроможності продукції, втрати кваліфікації персоналом².

Економічна безпека та розвиток країни залежить зокрема від рівня інвестицій, що надходять до країни та здійснюються національними інвесторами, оскільки таке інвестиційне забезпечення створює умови в тому числі для технічної модернізації виробництва, що в свою чергу створює умови для зростання обсягів виробництва.

Такі аспекти, як: технічний рівень, організація виробництва, здатність до засвоєння інновацій здійснюють основний вплив на результативність діяльності, яка забезпечується інвестиційними ресурсами³ (табл. 2).

¹ Петренко, Л.М. (2012). Теоретичні аспекти дослідження інвестиційної діяльності. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*, 22, II, 330-334.

² Приходько, В.П. (2013). Інвестиційна безпека як важливий чинник подолання фінансово-економічної кризи. *Інвестиції: практика та досвід*, 16, 6-9.

³ Очеретько, О.О. (2016). Перспективи розвитку інвестиційної діяльності підприємств України. *Менеджер*, 4, 24-31.

Показники інвестування української економіки

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Капітальні інвестиції в економіку, млн. грн.	272074	192878	189061	180575,5	241286	273256,0	249873,4	219419,9	273116,4	448461,5
Індекси капітальних інвестицій в економіку, %	97,4	58,5	103,4	103,4	118,8	108,5	88,9	75,9	98,3	122,1
Рівень інвестування економіки, % до ВВП	28,7	21,1	17,5	16,7	18,3	19,4	17,2	14,0	13,8	20,3
ВВП у фактичних цінах, млн. грн.	948056	913345	1082569	1082569	1316600	1408889	1454931	1566728	1979458	2982912

Джерело: Державна служба статистики, порядок доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> [12].

Нормативну кількість необхідних інвестицій вираховують відношенням норми інвестування до ВВП. В Україні протягом аналізованого періоду лише у 2008 році значення показника перевищило 25%, тоді як у 2009-2010 роках зафіксовано дефіцит інвестиційних ресурсів в економіці.

У 2016 році порівняно з 2011 роком спостерігається зменшення рівня інвестування економіки з 16,7% до 13,8%. Проте вже у 2017 році його значення зросло майже вдвічі.

В цілому Економіка України перебуває в кризовому стані, проте сьогодні можна стверджувати, що існує позитивна тенденція її подальшого розвитку про що свідчить зростання номінального ВВП у доларовому еквіваленті. Так, за результатами 2017 року ВВП країни зафіксувався на позначці 112,2 млрд дол., що майже на 10% більше, ніж відповідний показник 2016 року. За результатами 2016 року рівень ВВП становив 93,2 млрд дол., що складає лише 60,39 % від прогнозованого значення за результатами 2016 року.

Поряд із збільшенням рівня номінального ВВП у доларовому еквіваленті простежується чіткий тренд до зростання обсягів ВВП у гривневому відповіднику, майже у 2 рази. Проте таке інтенсивне зростання швидше свідчить про негативні аспекти розвитку національної економіки, оскільки засвідчує знецінення національної грошової одиниці (табл. 3).

Особливості динаміки ВВП вказують на рецесію української економіки, та падіння виробництва. Не дивлячись на зростання обсягів ВВП у 2016 та 2017 роках, це є негативним результатом, так як таке зростання визначається у відношенні до попереднього року. Таким чином, падіння реального ВВП протягом 2014–2015 років свідчить про те, що економіка країни знаходилась на рівні 2000-х років

У період 2013–2016 років спостерігається дисбаланс між значеннями рівня номінального ВВП, вираженому в національній валюті та в доларовому еквіваленті. Проаналізувавши дані за відповідні періоди реального ВВП, можна сказати, що невідповідність росту номінального ВВП у гривневому пояснюється лише високою інфляцією.

Формуючими галузями ВВП, залишаються: промисловість, торгівля та сільське господарство. Промисловість займає провідну позицію в економіці України, результати діяльності підприємств зазначеної галузі є основними факторами соціально-економічного розвитку. Вплив промисловості на розвиток економіки країни підтверджується показником індексу промислової продукції за період 2014-2017 років (рис. 1), оскільки його позитивний тренд співпадає з позитивною динамікою реального ВВП в країні протягом зазначеного періоду (табл. 4).

Близько 35% залучених капітальних інвестицій припадає саме на підприємства промислового сектору.

Показники ВВП України за 2002-2018 роки

ВВП України				
Рік	Загальний		На душу населення	
	У гривнях, млрд.	У доларах США, млрд.	У гривнях	У доларах США
2010	1082,5	136,4	23600,4	2974
2011	1316,6	163,1	28813,9	3570,8
2012	1408,8	175,7	30912,5	3856,8
2013	1454,9	183,3	31988,7	4030,3
2014	1566,7	131,8	35834	3014,6
2015	1979,4	90,6	46210,2	2115,4
2016	2383,1	93,2	55853,5	2185,9
2017	2982,9	112,2	70224,3	2641,4
2018	3428,0	129,4	81232,2	3065,4

Джерело: Державна служба статистики¹

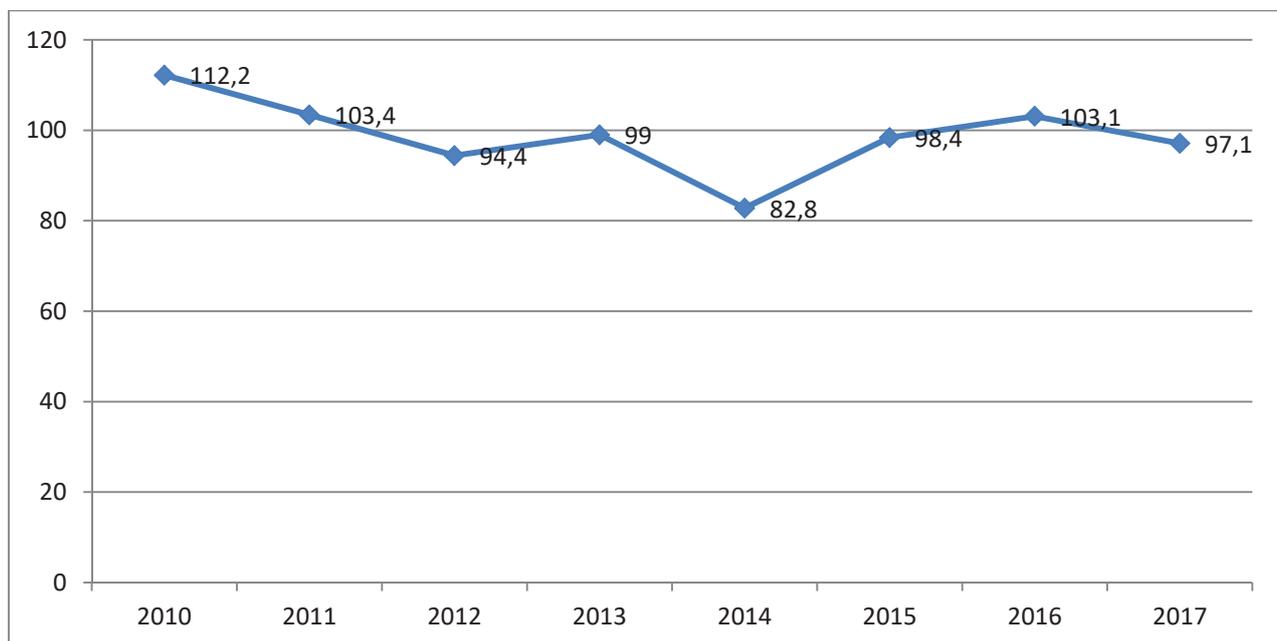

Рис. 1. Індекс промислової продукції

Джерело: Державна служба статистики

¹ Державна служба статистики (2019). Головна сторінка. <<http://www.ukrstat.gov.ua>> (2019, січень, 30).

**Динаміка і структура капітальних інвестицій в Україні
за джерелами фінансування**

Вид діяльності	2014		2015*		2016		2017	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Усього	249873	100	219420	100	273116	100	443872,7	100
у тому числі за рахунок								
коштів державного бюджету	6174,9	2,47	2738,7	1,25	6919,5	2,53	15295,1	0,5
коштів місцевих бюджетів	6796,8	2,72	5918,2	2,70	14260	5,22	41565,4	1,8
власних коштів підприємств та організацій	165787	66,35	154630	70,47	184351	67,50	310061,7	73,5
кредитів банків та інших позик	34734,7	13,90	21739,3	9,91	20740,1	7,59	29588,8	7,6
коштів іноземних інвесторів	4271,3	1,71	5639,8	2,57	8185,4	3,00	6206,3	2,0
коштів населення на будівництво житла	24072,3	9,63	22064,2	10,06	31985,4	11,71	32802,5	12,0
інших джерел фінансування	8036,7	3,22	6690,2	3,05	6674,7	2,44	8352,6	2,6

Джерело: Державна служба статистики

Головним джерелом капітальних інвестицій виступають власні кошти підприємств та організацій (67,50% у 2016 році, 2017 році – 73,5%, що на 5,02 в. п. більше ніж у 2016 р. за аналогічний період).

Не менш важливим джерелом фінансового забезпечення інвестиційної активності підприємств виступають прямі іноземні інвестиції (ПІІ), однак їх обсяги у промисловість України є незначними – за рахунок коштів іноземних інвесторів у 2014 році освоєно 1,7% від загального обсягу капітальних інвестицій у промисловість (рис. 2).

Нестача внутрішніх інвестиційних ресурсів створює потребу залучення в економіку країни іноземних інвестицій. Безпечним для інвестиційно-інноваційного потенціалу України вважається рівень залучення прямих іноземних інвестицій, відповідно до якого відношення чистого річного приросту іноземних інвестицій до ВВП не перевищує 6%.

Нажаль в Україні зазначений показник є дуже низьким та проявляє тенденцію до зменшення, так у 2010 році його значення досягло 4,2 %, у 2011 році – 4,3 %, у 2012 році – 3,8 %, у 2013 році – 1,8 %, що свідчить про вкрай малі об'єми залучення інвестицій з інших країн.

Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій цілком відображає характер коливань національної економіки чим підтверджує важливість інвестиційної складової в контексті забезпечення економічної безпеки економіки країни в цілому.

Висновок. Можна стверджувати, що основна загроза економічній безпеці економіки України в контексті інвестиційної діяльності полягає у недостатності забезпечення інвестиційними ресурсами, що унеможливує стрімке оновлення виробництва зокрема і підприємств промислової галузі.

Інвестиції здебільшого здійснюються національними інвесторами, частка іноземних інвестицій порівняно незначна, що робить інвестиційний процес в країні залежним від внутрішніх економічних, політичних та соціальних коливань, це відображається у погіршенні інвестиційного клімату країни.

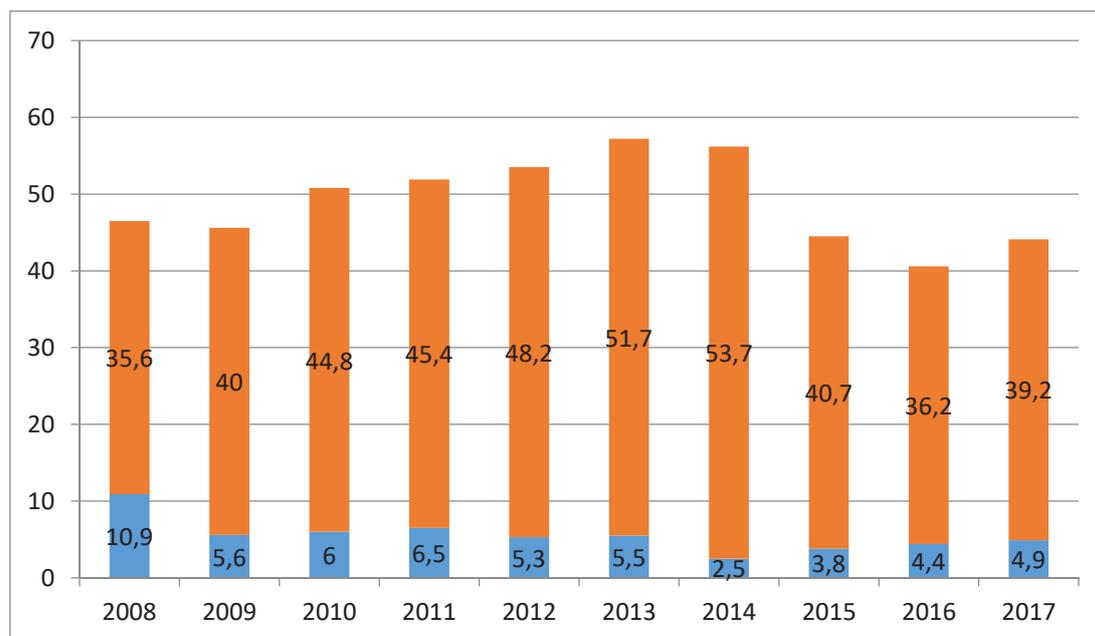

Рис. 2. Обсяг прямих іноземних інвестицій (млрд. дол. США)

Джерело: Державна служба статистики

References:

1. *Zakon Ukrainy Pro investytsiinu diialnist. 1999* (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law of Ukraine on investment activity. 1999 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Information from the Verkhovna Rada of Ukraine], 47, 664 [in Ukrainian].
2. Chervanov, D.M., Neikova, L.I. (1999). *Menedzhment innovatsiino-investytsiinoho rozvytku pidpriemstv Ukrainy*. [Management of innovation and investment development of enterprises of Ukraine]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
3. Bushovska, L.B. (2017). Upravlinnia investytsiinoiu diialnistiu yak vazhlyvyi skladnyk ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Management of investment activity as an important component of economic security of the enterprise]. *Ekonomika i suspilstvo* [Economics and Society], 11, 170-176 [in Ukrainian].
4. Kuzmin, Ye.S. (2015). *Efektivnist investytsii pidpriemstv molochnoi promyslovosti: monohrafiia* [Efficiency of investments of dairy enterprises: monograph]. Kyiv: NNTs IAE. [in Ukrainian].
5. Horbatiuk, L.M. (2010). Investytsii: ekonomichna sutnist i klasyfikatsiia [Investments: economic essence and classification]. *Visnyk Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii* [Bulletin of the Poltava State Agrarian Academy], 2, 201-204. [in Ukrainian].
6. Katan, L.I. (2010). Otsinka investytsiinoi pryvablyvosti pidpriemstva [Estimation of investment prilabvlivosti enterprise]. *Investytsii: praktyka ta dosvid* [Investments: practice and experience], 15, 22-24 [in Ukrainian].
7. Syrychenko, N.S. (2015). Ekonomichna sutnist i klasyfikatsiia investytsii v umovakh hlobalnykh transformatsii [Economic essence and classification of investments in the conditions of global transformations]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu. Serii: Ekonomika* [Scientific herald of Mukachiv State University. Series: Economics], 2 (1), 263-269 [in Ukrainian].
8. Shvets, Yu.O., Burdylo, O.V. (2017). Otsinka investytsiinoho klimatu v Ukraini: stan, problemy ta shliakhy yoho polipshennia [Assessment of the investment climate in Ukraine: the state, problems and ways to improve it]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo* [Scientific herald of Uzhgorod National University. Series: International Economic Relations and World Economy], 12 (2), 165-168. [in Ukrainian].
9. Petrenko, L.M. (2012). Teoretychni aspekty doslidzhennia investytsiinoi diialnosti [Theoretical aspects of research of investment activity]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnogo tekhnichnogo universytetu. Ekonomichni nauky* [Scientific works of the Kirovohrad National Technical University.], 22, II, 330-334 [in Ukrainian].
10. Prykhodko, V.P. (2013). Investytsiina bezpeka yak vazhlyvyi chynnyk podolannia finansovo-ekonomichnoi kryzy [Investment security as an important factor in overcoming the financial and economic crisis]. *Investytsii: praktyka ta dosvid* [Investments: practice and experience], 16, 6-9. [in Ukrainian].
11. Ocheredko, O.O. (2016). Perspektyvy rozvytku investytsiinoi diialnosti pidpriemstv Ukrainy [Prospects of development of investment activity of Ukrainian enterprises]. *Menedzher* [Manager], 4, 24-31. [in Ukrainian].
12. Derzhavna sluzhba statystyky [State Statistics Service] (2019). *Homepage* <<http://www.ukrstat.gov.ua>> (2019, January, 30) [in Ukrainian].